

MAAOMAAVALITSUS

EESTI MAAOMAAVALITSUSTE LIIDU HÄALEKANDJA

25. APRILLIL 1928. A.

Nr. 8

KUUES AASTAKÄIK

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: H. Avikson.

Tellimise hind:

Aastas	Kr. 5.—
Pooles aastas	„ 2.50
Üksik number	„ —.25
1923 aastak.	„ —.50
1924 „	„ 3.—
1925, 1926 ja 1927a.ä	„ 5.—

Toimetus ja talitus:

Tallinnas, Suur Roosikrantsi
uul. Nr. 12.
Telefon Nr. 4—72.
Jooksev arve: Eesti Panga Tal-
linna osakond Nr. 609.

Kuulutuste hind:

1 lhk. Kr. 30.—, 1/2 lhk. Kr. 15.—,
1/4 lhk. Kr. 8.—, 1/8 lhk. Kr. 4.—
Omavalitsustele 30% hinna-
alandust.
Dokumentide kaotamise kuu-
lutused 50senti dokumendi pealt

Ilmub 20 korda aastas, iga kuu 10. ja 25. päeval, mai, juuni, juuli ja augusti kuudel ainult 10. päeval.

SISU:

Kas mitte riigi sisemise jõu nõrgestamise suunas? — M. Juhkam	Lhk. 111
Vallaomavalitsuste ümberkorraldamise kava — H. Aviksoni referaat	„ 114
Omavalitsuste päevauudised.	„ 120
Eesti Maaomavalitsuste Liidu ja omavalit- suste tegevus	„ 121
Välismaade omavalitsused:	
Läti maaomavalitsus — Rud. Kuris	„ 127
Küsimused ja vastused	„ 128
Kuulutused	„ 110

Kuulutakse maksvusetaks:

1) August Jaani p. Israeil hobusepass, välja antud Triigi vallavalitsusest 23. sept. 1927 a. № 73 all.

2) Johan Sarapuu hobusepass, väljaantud Koonga vallavalitsusest 12. märtsil 1924 a. № 176 all Hendrik Bergmanni nimele.

3) Jaan Hansu p. Palutaja hobusepass väljaantud 9. jaan. 1921 a. № 160 all Pornuse vallavalitsusest.

4) Jaan Hansu p. Palutaja hobusepass, väljaantud Pajusi vallavalitsusest 1921 a. № 153 all.

**Vallaomavalitsuste
ameerikaviisiline raamatupidamine**

19 vormi

Prooviläbikanded

Seletus- ja juhatuskiri.

H. Avikson

Eesti Maaomavalitsuste Liidu sekretär.

E. Maaomavalitsuse Liidu väljaanne.

Hind 2.50 senti.

Postiga 2.75 senti.

Kõigile „Maaomavalitsuse“ võlglastele.

Kõiki neid asutusi ja isikuid, kes võlgnevad „Maaomavalitsuse“ tellimiste ja kuulutuste raha eelmiste ja käesoleva aasta eest, palub talitus võlgneva summa, ilma erilist meeldetuletamist ootamata, lahkesti ärasaata.

3. aprillil 1928. a.

„Maaomavalitsuse“ talitus.

Õnnetus käib inimesi mööda —

sellepärast hoidke, et tema Teid ootamata ei taba. — Seda teha võimaldab Teile

Eesti Omavalitsuste Kinnitus Aktsia Selts „OMA“,

kes teostab:

tulekinnitusi, elukinnitusi ja rahekinnitusi.

Seltsi põhi- ja tagavara kapitaalid üle 14.000.000 marka.

Soodsad kinnitustingimised. — Kõik kasu rahvale tagasi.

Seltsi juhatus: **TARTUS, Lihaturg 7.**

Omavalitsused, võtke osa Seltsi tegevusest nii aktsiate omandamise, kui ka varanduste „Oma“ seltsis kinnitamisega.

Sundnormide kogu maaomavalitsuste kohta.

S i s u :

13. vihk: Tervishoid. Veterinaar ala. **14. vihk:** Hoolekanne. **15. vihk:**Hoolekanne. **16. vihk on trükis.**Sundnormide kogu vihud algusest saadik on saada E. Maaomavalitsuste Liidust.
20. vihku 13 kr., 10 vihku 6.50 s., 5 vihku 3.25 s., 1 vihk 75 senti.

Kas mitte riigi sisemise jõu nõrgestamise suunas?

M. JUHKAM.

Riigikogu sekretär.

Ma olen kaugel arvamisest, et siseministri poolt Vabariigi Valitsusele vallaomavalitsuse ümberkorraldamise kohta esitatud põhimõtted oleksid väljatöötatud ja esitatud juhuslikult. Otse ümberpöördud: põhimõtted on sisuliselt nende ringide soovid ja tahted, kes meie omavalitsusi eitavad. Parimaks seletuskirjaks põhimõtetele võiks olla Rkl. K. Pätsi kõne Riigikogus 20. märtsil s. a. Rkl. K. Päts tunneb nähtavasti isegi, et ajal, kus ta tegi Eesti lugejale kättesaadavaks prof. Fr. Lieber'i „Rahvavabaduse ja omavalitsuse“ ning A. Damaschke „Kogukondlise omavalitsuse ülesanded“, et ajal, kus ta omavalitsusi südilt kaitses, mõtles ta sootu teisiti kui pärast tuntud põhiseaduse muutmise eelnõu. Nüüd seletab Rkl. K. Päts, et vaadete muutmine olla arenemise tundemärk. Kas aga alati?

Omavalitsuste suhtes võida märgata „suure reformi nõudmist“, ja vastavalt sellele algatab siseminister „reformi“ nii, et maaomavalitsustest öieti enam midagi järgi ei jää.

Ka meie omavalitsuste tulisemad pooldajad ei ole arvamisel, et meie omavalitsuste praegune korraldus oleks viimane sõna, mille kohta enam midagi öelda ei ole.

Hea tahte juures võib ju iga asja põhjendada. Paljud on aga arvamisel, et mitmed senised omavalitsuste reformeerimise kavad on sisuliselt täitsa põhiseaduse vastased. Sest seda, mis ütleb põhiseadus omavalitsuste kohta, ei ütle ta mitte mingisuguste teoreetiliste, vaid meie olemasolevate omavalitsuste kohta.

Inglased on olnud meistrid ka omavalitsuste korraldamisel, ning Briti omavalitsuste kuulsus on nii suur, et sellest vaikida ei saa ka meie omavalitsuste vastased. Aga — ütlevad nad — Inglismaal ei tekkida valitsuse ja omavalitsuse vahel vastolusid, sest et Inglise valitsus olla „käskiv“. Siin on tegemist vist arusaamatusega. Uuem kirjandus ei hinda Inglise valitsust mitte kui käskivat, vaid kui i n s t

r u e e r i v a t. Inglise valitsuse tõeline võim tõrkujate omavalitsuste suhtes seisab selles, et ta neile ei anna totatsioone, raha. Tõsiasi on küll see, et Inglise omavalitsused arvestavad valitsuse näpunäidetega väga tõsiselt. Kui see meil ei sünni alati nii, siis on liig varajane teha siit järeldusi ainult omavalitsuste kahjuks. Ei saa üldse juttugi olla meie Siseministeeriumi senisest omavalitsuste juhtimisest Inglise stiilis. Tal puuduvad selleks vastavad jõud pea täielikult. Ei saa ju ometi juhtimiseks nimetada alalist nokitsemist ühe ja teise vormi kallal, mida siis omavalitsustele kangekaelselt peale surutakse ja otse piinlikku, asjatu vägikaika vedamist. Et see nii on: selleks pakuvad küllaldasi tõendusi Siseministeeriumi ja omavalitsuste arhiivid. Meie omavalitsused on valitsusest rahaliselt nii ära rippuvad, et ministeeriumide võimu puudusest siin juttugi ei saa olla, kui valitseda vähegi osatakse.

Mitte kord ega kaks on Siseministeerium hädaldanud Petserimaa pärast. Enda tõsiste tahtmistega arvestama sundida on aga Siseministeeriumil seal veel kergem, kui mujal. Kas on Petseri omavalitsuste tegelastele kunagi selge sõnaga öeldud, mis neilt tahtakse? Kas on sinna kordagi saadetud ühtegi instrueerivat ametnikku?

Et omavalitsusi edukalt juhtida, selleks on vaja isikuid ja selleks vaja tunda omavalitsuste elu ning vajadusi.

Tahe koondada meie teede- ja liikumisvahendite vaesel maal järeelvalvet vallaomavalitsuste tegevuse üle Siseministeeriumi (Ettepaneku p. E.) on tsentralisatsiooni tahe par excellence. Mitte midagi ei tuleks sellest muud, kui vormalne järeelvalve ülimal määral. Ei taha hästi uskuda, et Siseministeeriumis leiduks ka tulevikus inimesi, kes suudaksid tunda ligi 400 valla elu, kõnelemata sellest, et järeelvalve Tallinnast kaugemate kodumaa nurkade üle (Saaremaa, Virumaa, Tartumaa) ei ole ka praktiliselt vist üldse teostatav. Juba

praegu kannavad hulgad suuri kulusid ja rändavad vahetpidamata ministeeriumide vahet. Enne kui Tallinnas oma asja ettegi saab kanda, peatatakse seal vahel 2—3 päeva. Tallinnale võib see vastuvõetav olla, maale aga mitte. Ja enne kui sundida uusi hulke Tallinna vahet sõitma, tuleks vähemalt rongid paremini ja kiiremini liikuma panna.

Kui kõneleda Inglise omavalitsustest, tuleb kõneleda ka omavalitsustest kuhu need Inglismaalt kantud, ja kõige pealt Põhja-Ameerika omavalitsustest. Mitte ammu oli mul juhus lugeda prof. John H. Fairlie tööd: „Põhja-Ameerika Ühisriikide kohalikud omavalitsused“ (P. Gronski tõlge) ja ma pidin tulema paratamata otsusele, et P.-Ameerika omavalitsuste, eriti maaomavalitsuste — krahvkondade, ja tovns'ide (meie valdade) — võimupiirid ja ülesanded on sarnased, millest meil ka omavalitsuste parematel sõpradel lähemal ajal unistadagi ei maksa.

Ka omavalitsusi ei maksa kaitseda omavalitsuste pärast. Vaid neid tuleb hinnata kui asutusi, kus kodanikud õpiksid korraldama oma asja võimalikult ise, kui rahva eneserakendamise võimalust ühiskonna tööle, kui laia isetegevuse hälli. Mina ja minu mõtteosalised kardavad tõsiselt, et päeval, mil kustuksid meie omavalitsused, kaoks ka suur osa meie riigi sisemisest jõust ja ühiskondline elu jääks palju vaesemaks. See oleks aga lõpmata kurb. Mina seda päeva näha ei tahaks. Vaja vaadata ainult veidi tagasi, vaja hinnata omavalitsuste tegevust ka okupatsiooni päivil ja võitluses enamlastega. Kes julgeb kinnitada, et meil sarnast vastupanu, vastupanu igast maakonnast ja vallast kunagi enam tarvis ei või tulla. Kui aga need vastupanu läted ise ära lõhume, siis ei suuda neid enam keegi üle õõ üles ehitada.

Ma jõuan omavalitsuste vastaste tugevama väite juurde — rahvas ei olla meie omavalitsustega rahul, avalik arvamine olla nende vastu. Aga ka see väide ei kaalu lähema vaatlemise juures palju.

Meie ühiskondlise elu tundjad kinnitavad, meie avalik arvamine ei olla veel kuigi kindlalt välja kujunenud ja et sellest sagedasti juttugi olla ei saa. Kui see nii on, siis ei ole avaliku arvamist kusagil kergem „teha“, kui siin: Omavalitsused võtavad maksusi, sunnivad, nõuavad teateid jne., järjekult maha nendega! Kas on „rahvas“, Vabariigi Valitsusega ja Riigikoguga alati rahul? Ja kui ei, kas järgneb siis siit, et ei rahvaesitust ega Valit-

sust ei ole vaja? Mis räägib selle poolt, et kui omavalitsused kaotataks, et rahvas Siseministeeriumiga siis rohkem rahul oleks, kui praegu omavalitsustega? Ja kui ta rahul ei oleks, kas tuleb kaotada siis ka need ministeeriumid, kes omavalitsuste järelevalvet võiksid teostada? Maksuinspektori ja metsaametnikke armastakse kindlasti veel vähem kui omavalitsuste tege-lasi, kuid keegi ei kõnele ometi tõsiselt nende ära kaotamisest.

Omavalitsusi kui niisugusi ei saa hinnata seisukohalt — mida aga kahjuks sagedasti tehakse, — kas kusagil on enamuses põllumehed või sotsialistid. Ajutine nähtus on ka see, kui näit. ühegi maavalitsuse liige ei ole omal kohal. Muidugi tehakse rumalusi ka omavalitsustes. Aga kas tehakse neid vähem ministeeriumides?

Jutud suurest lugupidamisest omavalitsustegelaste vastu enne Eesti iseseisvust — tsensuslise omavalitsuse vastu — on ilmne spekulatsioon unustuse peale. Mõnda vallavanemat vihati siis pea sama nagu mõisnikku ja ka ajakirjanduses arvustati omavalitsusi väga teravalt. Vahe praeguse ja endise rahulolematuse vahel seisab peaaugialikult ainult selles, et tsensuslist omavalitsust ei sallinud eetkätt need, kes selle valimisest osa ei saanud võtta ja praegust omavalitsust need, kes oma eesõiguse kaotasid ja kes ei poolda üleüldist valimisõigust.

Mul ei ole kahjuks teada Siseministeeriumi põhimõtete motiive. Olen valmis uskuma, et kõik „põhimõtete“ autorid ei mõelnud seda, mis mõtleavad need, kes juba nüüd käsa plaksutavad. Sest „kui kaks ühte ja sama ütlevad, siis ei ole see üks ja sama“.

Pea ainsam vastuvõetav asi „põhimõtete“ on vallaomavalitsuste üksuse suurendamine, kui seda tõesti teha ei saa vastava seaduseta. Aga siis esitatu seadus ka ainult selleks. Valla piiride suurendamine on nii suur ja keeruline töö, et seda jätkub Siseministeeriumile rohkem kui üheks aastaks.

Käesolevale juurde lisatud üksikasjalised märkused „põhimõtete“ kohta peaksid mu üldseisukohta ainult täiendama.

• A. Valla omavalitsuse üksus.

§ 2. Parem juba maavalitsuse ettepanekul.

B. Valimised.

§ 2. Rahukohtunikud vallavolikogude valimise komitee esimeestena — tehniliselt

võimata korraldada. Valimise komitee koosolekud sünnivad ühel ajal üle terve maa või vähemalt ühes maakonnas ja rahukohutunikke pole nii palju. Komiteed peaks järgi ootama. See viidaks aega. Oleks asjata kulu riigile päeva- ja sõidurahade näol. Ka pole see nõue millegagi põhjendatud. Virumaal näit. pole olnud ühtegi juhtumist, mis tõsiselt seda põhjustaks. Pealegi peaksid samad isikud otsustama ka kaebtusi, kui neid valimiste peale antakse. Nii peaks rahukohutunikkud kaebtuste korral otsustama oma tegevuse üle, mis omakorda esile kutsub nende kõrvaldamise küsimuse kaebtuste otsustamisel, või kohtupidamise korda muutma sunniks.

D. Täidesaatvad organid.

§ 1. Ühe isikuline täidesaatev võim ei tooks mingisugust paremust praegusse korda, koguni selle vastu: annaks iga soovimatu tegevuse puhul põhjust suuremaks rahulolematuseks ja agitatsiooniks. Kas siis vallavanema abide tööd ja nõu ei taheta sugugi hinnata? Külavanemaid ei oska omale, meie olukorras, kus külad sõna tõsisel mõttes puuduvad, ettekirjutada, samuti ka nende tegevust. Kui nad vallavanema kohuseid kohapeal peavad täitma, nagu: isikutunnistusi väljaandma, kodanikke registreerima politseiliselt jne., siis peaks neil ka kantseleid olema vastavate andmete ja raamatutega. Ei saa näituseks isikutunnistust väljaanda ilma mingisuguste andmeteta, samuti kui ei saa maksusid vastu võtta ilma nende kuhugi sissekandmiseta ja kviitungite väljaandmiseta. Samasugune lugu on igasuguste tunnistuste väljaandmisega ja allkirjade tõestamisega.

§ 2. Vallavanem vähemalt 25 aastane — siis ei kõlbaks näit. minister, kes teoreetiliselt 20. aastane võib olla, vallavanemaks. Isegi sama siseminister mitte, kes vallaomavalitsuse tegevuse üle järeelvalvet teostab. Kõnelemata põhiseadusest, kus tsensused tundmata.

§ 3, pt. b. Kes on siis veel omavalitsuses valitavad ametnikud peale vallavanemate? Ei peaks ometi kõne alla tulema õpetajad ja revisjoni komisjoni liikmed. Külavanematel, nagu eelpool näidatud, kui nad valitavad on, ei saa üldse mingisugust tegevust olla peale kohtukutsete kätteandmise, teadete kogumise jne.

Pt. c. Vallavolikogude otsuste tagasiandmine volikogule, halvab ainult omavalituse tegevust ja rikub vahekordi. Ta võib kujuneda koguni vägipulga vedamiseks. Ka võib kahelda lähemate aastate jooksul nii mõnigi vallavanema otsustamise võime üle volikogu otsuse seadusepärasuse üle.

Pt. d. On asjata katse vallavanemaid püüda teha mingisugusteks universaal ametnikkudeks. Ehk kui seda tahetakse, siis antagu välispolitsei omavalitsuse võimkonda.

E. Järeelvalve.

§ 1. Siseministri „veto“ õigus oleks tegelikult õigluse tegevuse süvendamine. Vallaomavalitsustel on kohtu kaudu kaugel raskest õigust otsida, kui siseministril, juba sellepärast, et nende teadmiste tasapind madalam on. Veto õigus annaks siseministeriumi ametnikkude võimuahtsemisele ainult hoogu. Ei peaks vähematki tarvidust olema praegust järeelvalvet korda muuta.

§ 3. Määramise korras võib ainult kohapealseid vahekordi halvendada. Võib ka ainult halvemal inimestelt selleks nõusolekut saada. Inimene, kellel vallas lugupidamine, valitakse niigi ja kui teda ei valita, siis määramiseks ei anna ta nõusolekut. Seda on läinud 10. a. jooksul juba küllalt nähtud.

F. Vastutus.

Enne antagu distsiplinaar seadus ja üteldagu kelle kohta see maksev on. Enne seda vallaametnikku distsiplinaar karistuse alla ei saa. On arusaamata, milleks seda tarvis võtta omavalitsuse seadusse.

C. Kodanikkude osavõtt.

erikomiteedena külavanema juures on Venelt laenatud ja juba seal kõlbmatuks tunnistatud külakoosolekute põhimõte. Narva taga on veel meilgi külas lokulauad üleval, mille abil külakoosolekuid kokku kutsuti hingemaade jagamiseks jne. Meil seda ellukutsuda ei paista vähemadki tarvidust olema. Peab veel kord tähendama, et meil külasid, kui niisuguseid ei olegi.

H. Ametnikud.

§ 3. Vallasekretäri keskkooli hariduse nõue ütleb ja annab väga vähe. Selle nimel praeguseid sekretäre kõrvaldada küll ei maksa.

Vallaomavalitsuste ümberkorraldamise kava.

H. Aviksoni referaat E. M. Liidu nõukogu koosolekul 17. aprillil 1928. a.

Läbirääkimistele õige suuna andmiseks ja seisukoha võtmisel õige aluse saamiseks toon kõige pealt siseministri ettepaneku 20. märtsist s. a. Nr. 3781 all Vabariigi Valitsusele vallaomavalitsuse korralduse põhimõtete kohta ühes seletuskirjaga selle juurde:

Põhimõtted.

„Avaldada põhimõttelik nõusolek selleks, et vallaomavalitsuse seaduse eelnõu väljatöötamisel võetaks aluseks jargmised lähtekohad:

A. Vallaomavalitsuse üksuse suurus.

1. Vallaomavalitsuse üksuse suuruse määramisel tuleb arvestada esiteks sellega, et vallaomavalitsus oleks kättesaadav kohalikele rahvale ja teiseks sellega, et vallaomavalitsuse ülesannete koorem vastaks tema kandejõule;
 2. Vallaomavalitsuse piiride muutmine, vallaomavalitsuste ühendamine ning kaotamine sünnib siseministri otsusel vastavate maavolikogude ettepanekul, kusjuures ära kuulatakse asjast huvitatud vallavolikogude arvamine.
- Samuti sünnib ka ühe vallaomavalitsuse ajutine teise vallaomavalitsuse külge liitumine.

B. Vallavolikogu valimised:

1. Vallavolikogu valimised toimetatakse liikuvate nimekirjade järgi;
2. Valimisteks moodustavad vallakomiteed koosnevad vastavate vallavolikogude poolt valitud isikutest rahukohutuniku eesistumisel; nimekirjade esitajatel on ainult sõnaõigus nende poolt esitatud nimekirjade asjus.

C. Vallaomavalitsuse kompetents.

Vallaomavalitsustel on kõik senised ülesanded.

D. Vallaomavalitsuse täidesaatavad organid.

1. Vallaomavalitsuse täidesaatavaks organiks on vallavolikogu poolt valitud vallavanem ning külavanemad, vallavolikogu valimisel või vallavanema määramisel;

2. Vallavanemaks võidakse valida ainult isikuid, kes vähemalt 25. a. vanad ning rahvakooli haridusega või vähemalt 5. a. omavalitsuste valitatavatel ametkohtadel olnud;
3. Vallavanemate võimkonda kuulub:
 - a) vallavalitsuse ametnikkude teenistusse määramine ja teenistusest vabastamine ning järeelvalve nende tegevuse üle;
 - b) üldjäreelvalve vallaomavalitsuse valitatavate ametnikkude tegevuse üle;
 - c) vallavolikogu otsuste volikogule uuesti otsustamiseks esitamine, kui vallavanemad leiavad, et otsused ei ole seadusepärased või on kahjulised vallaomavalitsusele;
 - d) erilised õigused politsei alal;
4. Külavanemad teostavad kohtadel vallavanema ülesandeid seaduses ettenähtud alustel ja piirides ning vallavanema instruksioonide kohaselt.

E. Järeelvalve.

1. Järeelvalve vallavalitsuste tegevuse seaduslikkuse üle koondada siseministri kätte, kes seda teostaks isiklikult või kohapealsete organite kaudu. Koondades järeelvalvet siseministri kätte, anda temale vallavolikogu otsuste suhtes veto või seismapanemise õigus; siseministri otsuste vastu on vallavolikogudel õigus kaebust tõsta administratiivkohtu korras;
2. Vallavolikogud saadetakse laiali enne volituste tähtaja lõppu siseministri korraldusel; laialisaatmise põhjused tuleb seaduses täpselt ette näha.
3. Siseministril on õigus vallavanema asetäitjat määrata mitte ainult ajutises järeelvalve seaduses ettenähtud juhustel (vastutusele võtmine), vaid ka siis, kui vallavanemat ei valita seaduses ettenähtud tähtajaks;
4. Vastavalt p. I. ettenähtud järeelvalve korral korraldada järeelvalve ka vallaomavalitsuse ning vallavolikogude muu tegevuse üle;
5. Vallaomavalitsuse poolt täitmata jäetud ülesannete täitmine täidetakse vallaomavalitsuse kulul siseministri korraldusel.

F. Vastutus.

Vallavanema ja volikogu liigete vastutus distsiplinaar kohtu korras.

G. Kodanikkude osavõtt.

Vallavolikogu otsusel võidakse moodustada hääleõiguslistest kodanikkudest erikomiteesid, kes tegutsevad vallavõi küllavanema juhatusel.

H. Vallaomavalitsuse ametnikud.

1. Vallaomavalitsuse ametnikkude teenistusvahekord on avalik õiguslik, kuni vastava eriseaduse maksmapanemiseni määrab selle vahekorra kindlaks vastav vallavolikogu;
2. Kriminaal- ja distsiplinaar vastutust kannavad vallavalitsuse ametnikud ühistel alustel valitsusasutuse ametnikkudega.
3. Vallasekretärit nõutakse keskkooli haridus ning vallasekretäri eksami sooritamine, vallaomavalitsuse muudelt ametnikkudelt vähemalt algkooli 6 aastasele kursusele vastav haridus.

Seletuskiri.

Maaomavalitsuste korraldusküsimus seisab juba ammu päevakorral, kuid seni ei ole veel jõutud selles küsimuses enam-vähem kindlale seisukohale. Üheks takistavaks peapõhjuseks on selleks maaomavalitsuse küsimus: on selgusetu, kas jääda kaheastmelise omavalitsuse juurde või tema asemele kutsuda ellu kesk- ja omavalitsusvaheline asutus. Et selle küsimuse lahendamist ei ole niipea oodata ja et teiselpoolt omavalitsuse algüksuse — vallaomavalitsuse — korraldamine nõuab kiiremat lahendamist, siis ei oleks otstarbetu ülesseada need alused, millele tuleks algüksus ehitada. Nende aluste ülesseadmisel tuleks arvestada sellega, et omavalitsuse algüksus, kui sarnane, suudaks täita kõik temale kuuluvaid ülesandeid. Sellest tekib algüksuse piiride küsimus. Kui omavalitsuse üksuse piirid on liig laiad, muutub omavalitsus rahvale kättesaamatuks, kaob huvi omavalitsuse vastu, omavalitsuse tegelased ise tahtmatult eemaldavad end valijatest, suureneb ametnikkude koosseis, süveneb poliitiline võistlus jne. . . Kuid algüksuse piirid ei või ka liig kitsad olla, sest sel juhul ei suudaks omavalitsus täita oma ülesandeid, mis arenevad detsentralisatsiooni põhimõtte alusel. Rääkimata omavalitsuse ülesannete teostamisest hariduse, hoolekande, tervishoiu, teede, tuletõrje ning üldse korrahoiu alal

jne., ei suudaks omavalitsus isegi korraldada valitsust ülevalpidada — iseäranis vallasekretäri, kellelt päevpäevalt ülesannete täitmise tõttu tuleb nõuda ikka suuremat haridust ja vilumust. Selle kohta tähendas Vabariigi Valitsus Riigikogule esitatud valla seaduseelnõu seletuskirjas järgmist: „tegelik elu on näidanud, et valitsemiseks kõige sündsamad ja kulude kandmise poolest kõige kogusemad ja elujõulisemad on vallad, kelle elanikkude arv ulatab vähemalt 2000—3000. Väiksemad vallad ei suuda midagi suuremat ära teha, kuna nende administratsiooni kulud võrdlemisi kalliks lähevad. Seda silmaspidades, on tarvilikuks arvatud valdu, millede elanikkude arv alla 2500, teiste valdadega ühendada“ jne.

See minimum (2500 elan.) oleks mõõandev ka praegu.

Kahtlemata ei tohi teha vallaomavalitsuste piiride muutmisi, vallaomavalitsuste ühendamise ning kaotamise küsimuste otsustamisi ainult keskvalitsuse ülesandeks. See peab sündima vastavate maaomavalitsuste, kui kõige kompetentsemate kohapealsete asutuste, ettepanekul, kuid selle juures tuleks arvestada ka asjast huvitatud vallaomavalitsustega, kui kohalise rahva esitajatega. Edasi võib juhtuda, et vallaomavalitsuse üksus on üldiselt elujõuline, kuid, teatavate olude sunnil, ei suuda ta mõne aja jooksul oma ülesandeid täita. Sarnasel juhusel ei oleks ei keskvalitsuse ega ka kohalise rahva huvide seisukohalt soovitatav teda kaotada ning kõige otstarbekohasem oleks, et selle omavalitsuse ülesandeid täidaks ajutiselt teine vallaomavalitsus. Valimised vallavolikogusse peaksid sündima liikuvate nimekirjade järgi. Sellega kindlustakse valijatele valimise vabadus, s. t. võimaldada neile valida mitte ainult vastavasse erakonda kuuluvaid isikuid, vaid neid, keda nemad ise soovivad valituna näha. Missuguse süsteemi juure peatama jääda — kas Soome või vähemusrahvuste kultuurnõukogude valimistel tarvitusele võetud, või Württembergi-Baieri või Lätis hiljuti maksma pandud süsteemi juurde on rohkem tehniline küsimus. Valimisteks moodustatavad valla komiteed peaksid olema erapooletud asutused. Seda saab kätte, kui nende eesistujaks teha rahukohtunikku ja nimekirjade esitajatele anda ainult sõnaõigus.

Vallaomavalitsuse kompetents jääks endiseks, sest ta on juba nii-kui-nii lai. Tema laiendamine sünniks vastavate eriseaduste põhjal.

Vallavalitsus kui kollegiaalne asutus tuleks kaotada. Ühtlasi vabaneksivad teatavad krediidid, mis lubaksid vallavanema palka tõsta ning sellega paremaid jõudsid selle ameti peale tõmmata. Teiselt poolt, ei ole saladus, et tegelikult ka praegu ei aja asju kolleegium, vaid vallavanem ühes sekretäriaga.

Vallavalitsuste üksuste piiride laiendamisega tekib vajadus täidesaatvat organi rahvale lähemale viia — see võiks sündida külavanemate instituudi ellukutsumisega. Nende ametisemääramine tuleks jätta vallavanema hooleks, kuid on ka mõeldav, et neid valib vallavolikogu.

Et omavalitsus tõesti oma ülesandeid täidaks, on vaja, et tema tööst võtavad osa kohalised paremad jõud, mis võimalik, kui vallavanema kohta panna maksma vanuse ja hariduse tsensus. Kollegiaalse vallavalitsuse ärakaotamise tõttu on iseenesest mõistetav, et selle ülesanded vallavanemale üle lähevad. On ka iseenesest mõistetav, et vallavanem peaks teostama järelvalvet ka volikogu poolt valitud ametnikkude suhtes, sest ta on ainus organ, kes seda teostada võiks. P. m. ülesloetud vallavanema õiguste maksmapanemine kinnitab ainult seda, mis juba tegelikult tehakse. Mis puutub vallavanema poliitilistesse ülesannetesse, siis ei peaks ka kahtlust olema, et neid tuleb tema peale panna. Vallavanem on rahvale kõige lähem täidesaatev võim. Mis puutub külavanematesse, siis võiks vastavates seadustes, näit. ette näha, et nemad täidavad vallavanema ülesandeid tuletõrje, vangisaatmise jne. aladel, et nemad võivad välja anda isikutunnistusi, toimetada vallavanema asemel kuritegude jälgimisel, samuti toimetada maksude sissenõudmisel jne. Järelvalve korda tuleks muuta. Maksval järelvalve korral puudub ühtlus, mis seatav sellega, et järelvalvet vallaomavalitsuste tegevuse seaduslikkuse üle ei teosta üks järelvalve asutus, vaid mitmed, milleks maavalitsused. Sellepärast tuleks terve järelvalve koondada siseministri kätte. Kuid koondades järelvalvet siseministri kätte, tuleks muuta ka järelvalve teostamise korda: on võimata nõuda ühe isiku käest, et tema peaks kohtu ees protesteerima omavalitsuste mitteseadusepärase otsuste vastu. Temal peaks olema õigus neid otsusi seisma panna, ning juba omavalitsus peaks siseministri otsuse peale kaebama, kui ta ei ole nõus oma otsust muutma vastavalt siseministri seismapanemise otsuse motiividel. Praegu maksva

korra juures on Vabariigi Valitsusel laiali saatmise õigus ainult vähemusrahvuste kultuur-nõukogude suhtes. Seda õigust tuleks samadel põhjustel anda keskvalitsusele siseministri näol ka vallavolikogude suhtes.

Arvesse võttes, et omavalitsus on sisenemise valitsemise üks osa, tuleks kõrvaldada sarnased nähtused, kus täidesaatvad organid jäävad kauemaks ajaks valimata, — seda saaks kõrvaldada, kui anda siseministrile neil juhustel õigus määrata asetäitjaid.

Järelvalve seaduse § 5 laiendamine ka volikogude peale on iseenesest mõistetav, sest praegune kord, kus järelvalvet võidakse teostada ainult protokollide ärakirjade põhjal, on puudulik.

Järelvalve kõvendamiseks omavalitsuste täidesaatvate organite liigete tegevuse üle tuleks sisse seada distsiplinaar vastutus distsiplinaar kohtu korras. Distsiplinaar võimu andmine järelvalve asutusele ei oleks kooskõlas omavalitsuse põhimõttega. Et omavalitsusi sündida oma ülesandeid plaanikindlalt täitna, tuleks neid sarnasse olukorda seadida, et kui nemad oma ülesanded täitmata jätavad — siis võib seda teha nende asemel ning nende kulul järelvalve asutus.

Edasi tuleks laiendada kodanikkude osavõtt omavalitsuse tööst Teatavasti, puudub igasugune kontakt omavalitsuste ja nende valijate vahel. Kodanikkude osavõtt kohalisest valitsemisest väljeneb ainult selles, et neid iga kolme aasta järele kutatakse valimiskasti juurde. On aga volikogud valitud, siis esinevad kodanikud ainult valitsetavate näol, mispärast ka puudub „avalik arvamine“. Omavalitsuse ja nende valijate vahel alalise sideme loomiseks tuleks võimaldada kodanikkudest koosnevate nõuandvate organite ellukutsumist. Mis lõpuks puutub vallaomavalitsuse ametnikkudesse, siis asub teatavasti Riigikohtu praksis seisukohal, et omavalitsuse ametnikud on omavalitsustega eraõiguslikus teenistusvahekorras. Arvestades selle seisukohaga, tuleks seda vahekorda seadusandlikus korras avalikõiguslikuks tunnustada ja seda juba sellepärast, et meie omavalitsus on meie sisenemise valitsemise üks osa. Tunnustades nende teenistusvahekorda avalikõiguslikuks, tuleks neid vastutuse suhtes asetada keskvalitsuse ametnikkudega ühtlasse seisukorda. Muus osas on enam mõõduandvad omavalitsuse iseäraldused.

Hariduse tsensuse sisseseadmine on ise-

enesest mõistetav. Teda nõutakse keskvallitsuse ametnikult, teda tuleb nõuda ka omavalitsuse ametnikult. Mõlemad täidavad riiklikke ülesandeid, mis nõuavad teadmisi ja kogemusi“.

Ettepanekus ülesloetud põhimõtted ei ole enamuses uued. Siin leiame põhimõtteid, mis meile tuttavad Siseministriumi vallaomavalitsuste seaduse eelnõust, mis aastat 6—7 tagasi kokku seati ja siis harutuse all oli, siin on põhimõtteid, mille üle Liidu nõukogus hiljem, nimelt 1925., jaatavad ehk eitavad seisukohad võetud.

Sellepärast võtan oma ülesandeks ettepanekust väljanoppida põhimõtted ja nende kõrva seada juba olemasoleva Liidu nõukogu seisukoha, tarbekorral seda põhjendada, piirdudes ainult küsimuste juures, mille kohta seisukohta võetud pole, mõne märkusega, nii et nõukogul võimalik oleks oma seisukohte revideerida, kinnitada ja täiendada.

1. Valla omavalitsuste eriseadus.

Esitatud põhimõtted näevad ette vallaomavalitsuste jaoks eriseaduse kokkuseadmise.

On võimalik ka kõigile maaomavalitsustele ühise seaduse andmine, nagu selleks Asutava Kogu ajal h-ra Jans'i poolt eelnõu kokku seati.

Liidu nõukogu oma 3—4 juuni 1925 a. koosolekul Pärnus võttis seisukoha vastu, et igale omavalitsusliigile tuleb oma eriseadus anda. Seega vastab Siseministri kavatsus selles osas Liidu seisukohale. Teine küsimus on aga see, kas see kord küllalt otstarbekohane on, et ühe omavalitsuse liigi seadus valmistehakse ajal, kust teise konstruktsioon küsimusmärgiall seisab. Ühe teraviku loomises võivad selle tagajärjel edaspidi raskusi tekkida.

2. Valla omavalitsuse üksuse suurus.

Rahvale kättesaadav ja vallavalitsuse kandejõule vastav ülesannete koorm. — Nii võiks selles asjus ettepanekud põhimõtteid kokkuvõtta. Nende põhimõtete vastu ei saa kellegil midagi olla. Teiselt ei saaks ideaalset valda üldse ettekujutada. Kuidas sarnast valda luua mõeldakse, seda ütleb lähemalt seletuskiri. . . . „on tarvilikuks arvatud valdu, mille elanikkude arv alla

2500, teiste valdadega ühendada“. Selle sama seletuskirja järele on Vabariigi Valitsus seletanud, et kõige sündsamad ja kulude kandmise poolest kõige kogusamad ja elujõulisemad on vallad, kelle elanikkude arv ulatab vähemalt 2000—3000“.

Seletuskirja täpne redaktsioon teeb 2499 elanikuga valla liitumise teisega vajalikuks. Pooldades täiesti elujõulist valda, võttis Liidu nõukogu 3—4 juunil 1925 a. seisukoha: „Keskmise valla suurus peaks olema 2000—3000 elanikku. Vallad alla 1000 elanikuga, kus geograafiline seisukord seda lubab, tulevad liita naabri vallaga.“ Põhimõtted ühed, kuid nende teostamises määratumad vahed. Ja selles see küsimuse raskuse punkt seisabki. Võiks öelda isegi — teostamatus.

Vallad oma väga lahkumineva rahva arvuga on sarnasteks väljakasvanud looduslistest tingimustest, teede võrgust ja teatud keskkohadest. Väikeste saartel asu-aid valdu teistega ühendada on võimata, kui tahetakse rahvale kättesaadavust alalhoida. Looduslised tingimised teevad nii tihti eitava otsuse. Sellepärast võib 2500 elanikuga vald küll võimuga loodud saada, kuid kuidas jääb lugu siis vallavalitsuse kättesaadavusega ja kuidas reageerib kohalik rahvas ajaloolise valla lõhkumise peale, see on ise küsimus. Sellepärast vähemalt 2500 elanikuga valla nõuet kategeooriliselt üles seada on kardetav.

3. Valdade ühendamine ja kaotamine.

Vallavolikogude arvamisi ärakuulates otsustab piiride muutmise, valdade ühendamise ning kaotamise küsimused siseminister maavolikogu ettepanekul.

Et valla piiride muutmine väga õrn küsimus on, mis kohapealsete olude täit tundmist nõuab, on omavalitsuste volikogude seisukohad ja otsused vajalikud, nagu ka Liidu nõukogu 1925 a. selles asjas seisukoha võttis. Kui õnnetumalt asi väljakukkuda võib, kui siseminister maavolikogu seisukohta täpselt ellu ei vii, selleks on kurb näide juba olemas Auvere-Joala vallast.

4. Vallavolikogu valimisviis.

Valimised toimetatakse liikuvate nimekirjade järgi. — Praegu maksvat valimisviisi on õigusega nimetatud kõige selle kurja juureks, mis meie omavalitsuste ja Riigikogu elust välja vaatab. Valimine individuaalsele pinnale! See on omavalitsustege- laste kongressi poolt ülesseatud nõue.

Praeguse põhiseaduse juures võimaldab isikule kõige rohkem tähepanu liikuv nimekiri. Liidu nõukogus leidis 16—17 dets. 1925. a. Soome valimisviis — liikuvad nimekirjad — kõige rohkem poolehoitu.

5. Valla valimiskomiteed.

Valla valimiskomiteed volikogu poolt valitud isikutest rahukohtuniku eesistumisel. Nimekirjade esitajatel sõnaõigus.

Üuendusi põhjendab seletuskiri erapooletusega.

See on uus küsimus. Liidus ta varemalt kõne all ei ole olnud. Erapooletuse tarvidust mitte esitades, tuleb aga tähendada, et kui nimekirjade esitajad, juba oma ülesannete poolest, peavad oma nimekirjade huvides tegutsema, siis volikogu poolt valitud liikmed peavad, nagu kõik teised valitud ametnikud, oma ülesandeid erapooletumalt täitma. Ei ole ka kuulda olnud, et komiteed erapooletust oleks rikkunud. Sellepärast tuleb küsida, kas selle umbusalduse avaldusega omavalitsuste valitud tegelaste vastu ja rahukohtuniku komitee eesistujaks panemisega asja tegelik käik liig raskeks ja pikaldaseks ei muutuks, arvesse võttes seda, et rahukohtuniku rajooni terve rida valdu kuulub. Ja edasi, kui komitee otsuste vastu protest tõstetakse ehk kaebus antakse, kes seda lahendab? Ega seda komitee esimees — rahukohtunik teha saa.

6. Vallaomavalitsuse kompetents.

Vallaomavalitsusel on kõik senised ülesanded.

See põhimõte vaielusi ei tekita.

7. Vallaomavalitsuse täidesaatsivad organid.

Vallavolikogu poolt valitud vallavanem ja külavanemad volikogu valimisel või vallavanema määramisel.

Vallavalitsuse asetamine vallavanemaga on seletuskirjas põhjendatud vallavanema tähtsuse tõstmisega ning vallavanema abide palkade krediitide vähendamisega.

Palju rohkem võiks põhjendada kollegiaalse vallavalitsuse mitte vajadust sellega, et vallavalitsuse kui kollegiaalse asutuse otsustamise alla üldse väga vähe küsimusi kuulub, sest vallaomavalitsuse asjadest otsustab suure hulga küsimustest volikogu, kuna riigivõimu teostamine asja otsustamist ei nõua, suuremalt, jaolt ainult täitmist. Kuid nende vähete asjade hulgas on ometi küsimusi, mis väga tähtsad, ja uus seadus tahab vallavanema kompetentsi

tuua isegi asju, mis seni rohkem nõudsid, kui ²/₃ vallavolikogu häältest. Põhimõtete D. § 3 pt. a loeme, et vallavanema võimkonda kuulub „vallavalitsuse ametnikkude teenistusse määramine ja teenistusest vabastamine“. Ei põhimõtted ega seletuskiri eralda kuski ametnikkude hulgast vallasekretäri. Järjekult ka tema on vallavanema ametisse määrata ja teenistusest vabastada. Praegu on sekretäri ametist vabastamiseks vaja vallavolikogu ²/₃ häälteenamusega tehtud otsust ja maavalitsuse vastavat ettepanekut ehk nõusolekut.

Meil võivad väga tublid vallavanemad olla, kuid suure hulga seas võib juhtuda mõndagi. Kui harikul surelikul mõnigi kord tuleb pead väärutada mõne ministri otsuse juures, kas palju hõlpsam ei või juhus tulla, et mõni vallavanem oma tähtsust ei ilmuta teatud mõjudel ka sellega, et põhjusega ametnikke lendama paneb.

Sarnasi ootamatusi võib ärahoida kollegiaalne valitsus. Kollegiaalset vallavalitsust pooldas Liidu nõukogu oma otsusega 3—4 juunil 1925.

K ü l a v a n e m a d.

Kuna senini külakümnikud oma ametikohuseid täitsid naturaalkohustusena ja selle tagajärjel kümnikkudeks isikud said, kes selle ülesande kõrgusel ei seisnud, tunnistas Liidu nõukogu 25—27 aug. 1925 a. Võrus tarvilikuks, et uus omavalitsuste seadus külavanemate instituudi ettenäeks, mis juures külavanemad ametisse kutsutakse samal viisil, nagu teised valitavad vallavalitsuse ametnikud. Külavanemate amet on põhimõtetes ettenähtud, kuid võimalust, et neid määrab vallavanem, ei ei saa pooldada, kuna seletuskiri just esikohal ettenäeb nende ametisse määramist vallavanema poolt.

8. Vallavanema võimkond.

Peale eespool nimetu kuuluks vallavanema võimkonda peale praeguse vallavalitsuse kohustuse järelvalve määratud ja valitud ametnikkude üle, vallavolikogule otsuste uuesti otsustamiseks esitamine, kui need seadusepärased ei ole ehk vallale kahjulikud, politseilised õigused ja instruksioonide andmine külavanematele.

Suurem hulk võimu erialadest on uued küsimused.

Volikogu otsuste mittetäitmine, eessihiga neid uuesti volikogule otsustamiseks anda, võib teatud kalduvustega isiku juures kurbi tagajärgi päevakorrale tuua, sest iga otsusele võib leida motive, et otsus vallaoma-

valitsusele kahjulik on. On õige, et mitte-seadusepäraseid otsused asjata tööd teevad järevalve asutustele, ja need ära hoida tulevad, kuid vallavanemale õiguse andmisega küsimust uuesti otsustamiseks volikogule anda, ei ole seda mitte ära hoidud, sest järevalve asutus peab selle otsuse kohta nii kui nii seisukohta võtma, sest ta ei või teada, kas vallavanem ka selles otsuses seadusega vastuolu näeb ja uuesti otsustamiseks volikokku annab. Teine asi on see, et saab ära hoida seaduse vastased ja vallale kahjulikud otsused. Seda võib vallavanem volikogu koosolekul teha hoiatades sarnaseid otsuseid tegemast, mispärast otstarbekohasem oleks vallavanemale kohuseks teha, kui ettepanekud sarnased on, hoiatada volikogu sarnaseid otsuseid vastuvõtmast.

Vallavanema varustamine eriliste õigustega politsei alal on suur vaieldav küsimus olnud. Riigikogus lükati kord juba vastav ettepanek tagasi. Vallavanemast, kui politseivõimust, kui järevalve teostajast saaks rääkida alles siis, kui sisesseatakse omavalitsuse välispolitsei, kus tegelikult tegutseb vastav ametnik. Eitaval korral võivad vahekorrad vallavanemaga teravaks muutuda ja demokraatlisel korral mõeldav vallavanem oleks kadunud.

Arusaamatuks jääb, missuguste valitavate ametnikkude üle vallavanem järevalvet teostab, sest neid peale revisjoni komisjoni ja õpetajate põhimõtete järele valdas ei olegi. Egas ometi nende üle?

Ka instruksioonide andmise õigus küllavanematele kuulub vallavanemale.

Siit on edasi õieti lühike samm määratava vallavanemani, kelle käes kõik võimkoha peal.

9. Küllavanemate ülesanded.

Põhimõtted, nähes ette, et küllavanemad teostavad kohtadel vallavanemate ülesandeid seaduses ettenähtud alustel ja piirides ei anna tarvilikku ülevaadet nende ülesannete kohta. Seletuskiri loeb neist ülesannetest ära ülesanded tuletõrje ja vangide saatmise aladel, isikutunnistuste väljaandmise, kuritegevuse jälgimise ning maksude sissenõudmise.

Ühed neist ülesannetest on seotud vallavanema võimkonnaga, milles juba eitav seisukoht võetud. Teised ülesanded on küllavanematele mõeldavad, kuid ülesloetutest on vaevalt teostatavad kõik ilma kantseleita. Üksikasjalisele kaalumisele tuleks nad võtta siis, kui seaduse eelnõu selle kohta olemas ja lähemalt näidatud

nende täitmise võimalused, näit. isikutunnistuste väljaandmine.

10. Vallavanema vanaduse ja hariduse tsensus.

Vallavanemaks võib valida isikuid, kes 25 a. vanad ning rahvakooli haridusega ehk 5 a. omavalitsuse valitavatel kohtadel olnud.

Vallavanemaks ei kõlba nooruke ega kirjaoskamatu. 25 a. vanuse tsensuse nõudmise seadis Liidu nõukogu üles 3.—4. juuni 1925. a. koosolekul. Haridusline tsensus „rahvakooli haridus“ ei ütle aga midagi täpset ära.

11. Järevalve teostaja.

Järevalve seaduslikkuse üle koondada siseministri kätte, kes seda teostaks isiklikult või kohapealsete organide kaudu, — ütleb põhimõtete tekst, kuid seletuskiri räägib teist keelt: „Järevalve korda tuleb muuta. Maksval järevalve korral puudub ühtlus jne.“ Sellepärast ei saa ettepaneku teksti „või kohapealsete organite kaudu“ mitte selles mõttes võtta, nagu võiks need organid praegused järevalve organid kohapeal olla.

Et siseminister isiklikult saaks valdada järevalvet teostada, ei saa mõeldav olla, kui linnade ja maade volikogude tegevuse järevalveks rida ametnikke vaja on. Isiklike järevalve mõiste nõuaks suure hulga ametnikkude ametisse võtmist ministeeriumis, ehk, kui selge on, et kauge järevalve oma ülesannet ei täida, — ja seda ta muidugi ei tee — ühendusvõimatus Saaremaaga — tuleks ministeeriumil luua oma organid maa-linnadesse, mis koosneks, arusaadavalt, mitmest ametnikust ja teenijast. Tagajärg oleks ainult suur laiutamine ja kulude tõstmine kokkutõmbe ja kokkuhoiu ajal. Ja asi ise? Ühtlust ikkagi ei saa, ja kes kindlustab, et ministri enese arusaamine seaduslikkusest alati õige oleks. Et kohtul ka ministri ühtlust eitada on tulnud, selleks on tõendus olemas, ja kohtu arvustik annab ka aru sellest, kui palju Siseministeeriumi protestidest kohtud alusetaks on tunnistanud.

Järevalve teostajas muudatuste tegemine annab asjale enesele ja riigi majandusele ainult tugeva hoobi.

12. Järevalve teostamise kord.

Ministrile otsuse seismapanemise õigus, mille peale vallal õigus tõsta kaebtust administratiiv kohtu korras.

Kui praegust korda heaks kiita ei saa,

mis kohtutele palju tööd annab ja asjade otsustamist venitab, siis vallavolikogu kaebaja osasse panemine teeks valdadele raskusi, ega poleks vahekorra suhtes küllalt loogiline. Meie arusaajate omavalitsustege- laste vahel on uus kord ise juba väljakujunenud. Mitteseadusepärane otsus saadetakse ümberotsustamiseks tagasi. See kord tuleks uues seaduses ära fikseerida. Selle korra kiitisi heaks ka Liidu nõukogu 25.—27. aug. koosolekul 1925. a. Kui vallavoli- kogu tagasisaadetud mitteseadusepärase otsuse juurde jääb, siis protesteerib järel- valve asutus selle maksva korra järele.

13. Vallavolikogude laialisaat- mine.

Seaduses ettenähtud põhjustel vallavoli- kogude laialisaatmine enne volituste lõppu sünnib siseministri korraldusel.

Teguvõimetu ja kokkuleppimatu seisu- korra juures võib volikogu laialisaatmise vajadus päevakorda tõusta. Seda vajadust allakriipsutades leidis Liidu nõukogu 18.—19. dets. koosolekul 1922. a., et see õigus peaks kuuluma Vabariigi Valitsusele.

14. Distsiplinaar vastutus.

Vallavanem ja volikogu liikmed kuuluvad distsiplinaar vastutusele distsiplinaar kohtu korras.

Seletuskirja järele, mis lausub, et distsip- linaar võimu andmine järelvalve asutusele ei oleks kooskõlas omavalitsuse põhimõtte- ga, tuleb oletada, et sügisel Riigikogule esitatud ja pärast tagasi võetud distsipli- naar karistuse seaduse eelnõu on oma eluea üleelanud, ja distsiplinaar karistus sünniks distsipl. kohtu korras. See on uus küsi- mus, seisukohte pole tema kohta võetud. Olemata seaduse ette maksma panemine on enneaegne. Eks distsipl. kohtu seadus ütle ise, kes selle alla kuuluvad.

15. Kodanikkude osavõtt oma- valitsuse tööst.

Vallavolikogud võivad moodustada hääle-

õiguslikest kodanikkudest erikomiteesid valla- või külavanema juhatusel.

Nende nõuandvate organite loomisega tahetakse teha avalikku arvamist.

See punkt esineb teiste hulgas ainukese kontrastina. „Kõik võim vallavanema ja siseministri kätte“, see on põhimõtete lõpu- siht, kuid lubatakse siiski nõuandvaid or- gane avaliku arvamise ärakuulamiseks. Nii ilusad kui selle põhimõtte motiivid seletuskirjas ka ei ole, ei saa loota, et see põhimõtete lõpusihti aitaks teisele kohale paigutada või et neist komiteedest asjale suurt kasu oleks.

16. Ametnikkude teenistusvahe- kord.

Vallaomavalitsuste ametnikkude teenistus- vahekord on avalikõigusline.

Praegune eraõigusline vahekord nõuab ümberkorraldamist ja omaval. ametnikud tuleks asetada riigiametnikkudega ühtlase seisukorda.

17. Vallasekretäri haridusline tsensus.

Vallasekretäriilt nõutakse keskkooli hari- dust ning kutse eksami sooritamist.

Praeguste sekretäride hulgas on väike protsent keskkooli haridusega inimesi. Sea- takse uued nõudmised, tähendab põhi- mõtete kokkuseadja on meie vallasekretä- ride perele umbusaldust avaldanud. Ja olime ometi veel hilja uhked, ka keskasu- tused, kuidas need mehed aitasid raske vabadussõja üle. Edaspidi maksaks ainult paber, diplom, mitte isik ega tema tublidus.

Kui vallasekretäride hulgas on isikuid leidunud, kellega järelvalve asutusel raskusi olnud, keda kohus on karistanud, siis ei ole see tingitud olnud väikesest haridusest, vaid muudest põhjustest.

Keskkooli hariduse nõudmist vallasekre- tärilt ei saa pooldada, sest k. k. diplom ei kindlusta veel midagi.

Omavalitsuste päevauudised.

Koolimajade ehitusefondi seaduse muutmise seadus.

Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogule esi- tatud muutmise seaduse eelnõu näeb kaks põhimõttelist muudatust ette: fondi suu- rendamise ja toetusrahade kaotamise fondi-

summast, jättes ainult laenude andmise. Fond tõuseks 20 a. pärast 5 milj. krooni suuruseks. Käesoleval aastal võiks välja anda laenusid üle 400.000 krooni, edas- pidi 200—400.000 krooni aastas.

Eelnõu oli 19. aprillil Riigikogu rahaasj. kom. alamkomisjonis läbivaatamisel, mil-

lest osavõtsid ka Linnade Liidu ja Maaomavalitsuse Liidu esitajad. Komisjon suurendas fondi moodustamise allikaid. Maaomav. Liidu esitaja H. Avikson tegi ettepaneku muuta 1922 a. seadusest veel teisi paragrahve. Nii nõuab § 4. valdadele ja alevitele antavate laenude kindlustamist maavolikogude poolt. Seletades, et vallad ja alevid on iseseisvad omavalitsus üksused ja mingit eestkostmist maavolikogude poolt ei vaja, ka varanduslikult pole maaval nii tugevad, et võiksid vastutada kõigi valdade ja alevite laenude eest, teeb ettepaneku maavalit. kindlustamise kustutada. Komisjon võtab ühel häälel ettepaneku vastu. Teiseks laenu protsendid. H. Avikson väidab, et mingit väljavaadet ei ole selleks, et vallad suudaksid praegustes oludes suurte koolimajade ehituste suurte laenude pealt 4% maksta. Arvesse võttes, et ehitusfondi suurendamine on seotud Vabariigi 10. aasta päevaga, võiks õieti rääkida protsendita laenust. Eitaval korral peaks prots. praegusest palju vähem olema. Komisjon alandas laenu prots. 4 pealt 2-he peale. Rahaasj. kom. määras prots. pärast 3 peale.

Bensiinimaks ja selle kasutamine.

Teedeministeriumis on bensiini maksutamise seaduse eelnõu kokkuseatud.

Kõik riigis tarvitav bensiin kuulub eelnõu järgi erilise tarvitusmaksu alla, 5 senti netto kilogrammi pealt. Maksust sissetulnud summad lähevad avalikkude teede, tänavate ja sildade ehitamiseks, parandamiseks ja korrashoiuks.

See maks võetakse — bensiini väljamaalt sisseveol tolliasutuste poolt ühes tollimaksuga bensiini turule laskmisel. Eestis val-

mistatud bensiini pealt Aktsiisi Peavalitsuse poolt. Summad kantakse teedekapitali arvele ja kasutat ära eriseaduses ettenähtud korras.

Bensiini maksust oleks järgmiselt tulusid loota: 1926. a. veeti välismaalt bensiini sisse 4.835 tonni. Tööstus tarvitas 1925. a. bensiini 4920 puuda, ehk umbes 80 tonni. See näitab, et pea kõik sisseveetav bensiin tarvitatakse jõuvankrite kütteks.

Kui 1926. a. sisseveetud bensiini üldhulgast — 4.385 tonni — jõuvankrite kütteks arvata 4.700 tonni, mis vastab 6.700.000 liitrile, oleks bensiini maksu üldsumma 335.000 krooni. Jõuvankrite arv on praegu 40% võrra suurem kui 1926. a., siis võib maksu arvata 500.000 krooni peale.

Ühel ajal bensiini maksu eelnõuga on Teedeministeriumis valmistatud bensiini maksust saadud summade jaotamise ja äratarvitamise kohta seaduse eelnõu. Selle järgi jaotab teedeminister bensiini maksust sisse tulnud summadest 35 protsenti linnadele ja alevitele, 65% jagatakse ära maaomavalitsuste vahel teede ja sildade korrashoiu otstarbel, mis üldiseks tarvitamiseks erilise tähtsuse omavad.

Linnadele ja alevitele antav 35 protsenti jagatakse otsekoheses vahekorras rahva arvule linnades ja alevites, arvesse võttes aga ka teede ja tänavate tegelikku korrashoiu vajadust igas üksikus linnas ja alevis.

Maavalitsusele antav 65% bensiini maksu üldsummast läheb nende maapiirides asuvate teede ja sildade korrashoiuks, mille korrashoid jõuvankrite rohke liikumise tõttu maaomavalitsustele erilist raskust sünnitab; toetus jagatakse proportsionaalselt rahvaarvule ja klassiteede pikkusele.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu ja omaval. tegevus.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu nõukogu koosolek 17. ja 18. aprillil Tallinnas.

Algustoimetused.

Koos 28 nõukogu liiget, seega rohkem kui kunagi enne. Puuduvad ainult Saaremaa esitajad halva ühenduse pärast. Osavõtavad ka Siseministeriumi esitajad hrad E. Maddison ja A. Loorits, ning väljaspoolt vann. adv. J. Jans.

Koosoleku juhatajateks valitakse Liidu esimees H. Lauri ja juhatus liige R. Ku-

ris, protokolli kirjutajaks Liidu sekretär H. Avikson.

Vallaomavalitsuste ümberkorraldamise kava,

mis päevakorras 5. punktina ettenähtud, tõstetakse päevakorra etteotsa.

Ärakuulates küsimuse kohta H. Aviksoni referaati¹⁾ algavad elavad vaielused.

J. Jansi arvates ei käi Siseministeriumi poolt ülesseatud põhimõtted põhiseadusega kokku. Põhiseadusest peaks aga

¹⁾ Vaata 2. artikkel selles numbris.

rohkem lugupidamist olema. Seda nõudis ka neil päevil lõppenud juristidepäev. Tsen-suse ülesseadmine ja nõuandvate organide loomine tuletab okupatsiooni aega meelde. Põhimõtted on ülesseatud rahva õiguste äravõtmise sihis. Järeelvalve asjus tekkib arusaamatusi sellepärast, et seadused ei ole selged. Protestide arv kahaneb. Maa-valitsused ei meeldi keskvoimude, sest kohapealsed tegelased ei käi nende ees kä-puli. Kui tahetakse omavalitsuste korral-dustes muudatusi teha, siis muudetaгу enne põhiseadust.

E. Maddison, vastates eelkõnelejale ja referendile, väidab, et ministeeriumi ettepanek ei puutu põhiseaduse vastu, sest viimane määrab ära ainult esituskogude valimise viisi, ning see on endine. Tsen-sust pole volinikkude kohta ülesseatud, ka beirat ei leidu põhimõtetes.

Põhilased ei ole seaduse eelnõu, ega ole kindel, et need peaks seaduses väljendust leidma. Vallapiirid on faktiline küsimus. Külavanem aitab omaval. rahvale kätte-saadavaks teha. Isikutunnistuse protseduur ei ole raske. Külavanemale sekretäri ame-tisse võtmise küsimus on enneaegne. Vali-miskomiteedesse on poliitiline võitlus too-dud, sellepärast peab nende eesotsas era-pooletu isik seisma, kas rahukohtunik ehk keski teine. Vallavanema prestiishi tuleb tõsta. Kui põhimõtetes on öeldud, et valla-omaval. täidesaatvateks organideks on vallavanem ja külavanemad, siis tähendab see, et volikogu võib valida kas vallava-nema või kollegiaalse vallavalitsuse. Valla-vanema õigusel volikogu otsusi mitte täita, vaid neid ümberotsustamiseks tagasi anda, on suurem mõju, kui hoiatustel. Politsei võimu mõiste alla kuulub ka tunnistuste väljaandmine. Järeelvalve koondamine sise-ministri kätte ja selle korrald. kohapealsete organide kaudu täh., et kohap. org. jää-vad maavalitsused. Kui järeelvalve asutus otsuseid protesteerima peab, siis on tal kahekordne töö: tagasi saata ja protestee-rida. Jääb järeelvalve keskk kohta, pole palju ametnikke vaja. Sekretäridelt keskkooli hariduse nõudmine käiks nende kohta, kes edaspidi ametisse võetakse. — Põhimõtted ei ole selleks ülesseatud, et nende põhjal vastavat seaduse eelnõu valmistama hakata, vaid et nad oleks lähtekohaks seaduse kokkuseadmisel.

A. Kohver: Põhimõtted peaks ära-määrama selle sihi, kuhu uus seadus välja viib. Liidu poolt varemalt ülesseatud põhi-lased tahavad valdadele rohkem õigusi anda, ministeeriumi põhimõtete sihiks on

tsentralisatsioon. Mujal riikides vaieldakse selle vastu, ka meil ei saa teist seisukohta olla. Mis on tsentr. sihi tarvilikuks teinud? Kokkutõmbamine, kokkuhoidmine? Kas eel-nõu teeb seda oma külavanemate ja nõu-kogudega? Tekkivad uued allvalitsused uute kuludega ja uued järeelvalve asutused suure hulga ametnikkude ning veel suure-mate uute kuludega. Kui tahetakse järeel-valve põhimõtetest välja seletada, et kõik jääb vanaviisi, siis see on asjata. Sedasama peab ütleva ka vallavanema instituudi kohta. Et vallaomav. täidesaatev organ võib nii ja naa olla — pole võimalik. Kui järeelvalve m. v. käest äravõtmisega tahe-takse m. v. ülesandeid vähendada, siis öeldagu juba otsekohe: maav. kaotada ja kreisiülem asemele. Minul on võrdlevad andmed Võrumaa kohta, mis tõendavad, et maaval. on odavam asutus kui kreisivalit-sus seda oli.

J. Gefria: Ministeeriumi põhimõtted elus läbi ei löö. Mina, kui kauaaegne valla-vanem, võin seda kogemuste järele kinni-tada. Vallavalitsus peab jääma kollegiaal-seks, ja väiksed vallad elavad teinekord suurtest paremine.

E. Maddison: Omaval. on riiklise korra alus. See põhimõte jääb. Vallaomaval. jäävad senised ülesanded. Ei ole sellep. siin tegu tsentralisatsiooniga. Ka järeelvalves ei ole seda, sest otsuste kinnitamist ei nõuta. Kohus otsustab. Meil on riik riigis. Mujal imestatakse selle üle, kuidas see riik on püsinud. Kuigi riik on 10 aastat püsi-nud, on siiski ka näiteid, et kõik korras ei ole. Omaval. tegelased ütlevad ise: „Teie võite teha, meie ei saa, oleme rah-vaga seotud“. Külavanemad peaks tegut-sema ilma tasuta. Rahukohtuniku asemel võiks komitee esimees olla ka vallakohtu esimees, kui see kohus sissesetaakse. Maa-omav. II. astme kaotamise küsimuses võib päevakorrale tõsta mitte enne kui aasta 15 pärast.

J. Sõnajaalg: Hra Maddison ütleb, et põhilauseid ei tule nii võtta, kui nad väl-jendatud on. Mis see siis tähendab? Kui kõik jääb nii, nagu praegu, milleks siis uus seadus? Põhilased peavad selged olema. Seda nad ühes seletuskirjaga ka on. Kaht seisukohta neist väljalugeda ei saa. Kui hra Maddison ütleb, et järeelvalve jääb maa-val. kätte, siis võib see tema isiklik arva-mine olla. Põhilased räägivad küll midagi muu l. Seaduse paragrahvi ei saa ka otse vastupidi põhimõttele redigeerida, mispärast raske on uskuma panna, et vallaomaval.

ümbekorraldamise seadus tuleb vastupidine ministeeriumi põhimõttele.

J. Jans: Rahvausaldus teeb riigi tugevaks. Minist. põhimõtted annavad tugevuse aga vallavanema kätte. Kõik võim ühe isiku kätte. Ülemus on pandud vallavanema näol esituskogu vastu. Kui valitu on erilise võimuga varustatud, kaob side valijatega. Rahva suveräniteet on tühistatud. Kust on need põhimõtted võetud? Neid on Vilhelm II. aegses omaval. seaduses, need olid tagasikiskumise ajal Saksamaal, umbes 1850 a. maksma pandud. Nüüd on nad Preisimaal ära muudetud. Kui ministeeriumi peasekretär räägib riigi lagunemisest, siis tuleb tähendada, et nende põhimõtetega tahetakse neid omavalitsusi hävitada, kes kandsid raskel ajal sellest üle meie riigi.

E. Rosenberg: Pidasime Vabariigi Valitsusele esitatud põhimõtteid Siseministeeriumi omaks. Nüüd, ärakuulates hra Maddisoni seletusi, on meil kahtlane, kas need on põhimõtted või mõttemõlgutused. Kui põhimõtted ütlevad, et kolleg. vallaval. kaotakse ära ja asemele tuleb vallavanem, siis seletab ministeeriumi esitaja, et võib nii ja naa. Mis see siis õieti on? Enne vallaomaval. korralduskava vastuvõtmist peab meil selge olema omaval. üldine konstruktsioon, sest valla- ja maaomaval. ülesanded on tihedalt seotud, mispärast enneaegne oleks seda harutada. Ei saa äramärkimata jätta ka seda, et nende põhimõtete maksmapanemine pidi sündima ilma asjaomaste omavalitsuste seisukoha ärakuulamata: seda ei ole kättesaadatud ei valdadele ega maaomavalitsustele. Liit sai nad kätte mitmekordse nõutamise peale. Esitan vastava resolutsiooni.

J. Markson: Kui eelkõneleja räägib omavalitsuste üldkonstruktsioonist, siis tuleb õieti veel kaugemale minna ja rääkida riigivalitsemise üldkonstruktsioonist. Riigi keskasutuste ja omaval. konstruktsiooni tuleb ühiselt väljatöötada arvesse võttes üldist jõukust ja kandejõudu.

Kui põhimõtete vastu veel sõna võtnud Eichenbaum ja vallavanemad Püss ning Ott, ning E. Maddison korranud endiseid väiteid, et maavalitsuste kaotamise küsimust ei ole ülesvõetud, vaid on väljaminev ainult tugeva algüksuse loomise põhimõttest, moodustab nõukogu komisjoni, kes avaldatud seisukohtade ja esitatud resolutsioonide alusel homseks resolutsiooni kava kokkuseab. Komisjoni valitakse ühel häälel: valdade esitajad Ott, Gefria ja Eichenbaum, maaval. esitajad Öuna-

puu, Kohver ja Sõnajalg ning peale nende referent Avikson. Komisjoni poolt esitatud resolutsioon võeti järgmisel päeval järgmiselt ühelhäälel vastu, peale pt. 9, mis J. Sõnajalgi ettepanekul juurde võeti 7 häälega poolt 5 vastu teiste erapooletusel:

Ärakuulates Siseministri poolt Vabariigi Valitsusele esitatud põhimõtteid ja seletuskirja vallaomavalitsuste ümbekorraldamise kohta ja arvesse võttes seda, et vallaomavalitsuse seaduse põhimõtete väljatöötamisele on asutud eraldi ilma omavalitsuse teiste liikide süsteemi ehk konstruktsiooni aluste väljatöötamiseta, mis takistab ühtlase süsteemi loomist, leiab Eesti Maaomavalitsuste Liidu nõukogu, et üksiku omavalitsusliigi ümbekorraldamine ei ole otstarbekohane enne, kui ei ole kindlaks määratud meie omavalitsuste korralduste üldised põhimõtted ja süsteem, seda enam, et Riigikogus on soovi avaldatud, et meie riigi- ja omavalitsuse valitsemise aparadi ümbekorraldamise alused saaksid ühe korraga tervikuna väljatöötatud.

Ministeeriumi poolt Vabariigi Valitsusele esitatud põhimõtete üksikasjalisele läbivaatamisele asudes ja ärakuulates referaati selle kohta, Siseministeeriumi esitaja, ministeeriumi peasekretäri E. Maddison'i seletusi ning läbirääkimisi. nõukogu leiab, et

- 1) põhimõtete kokkuseadmisel on mööda mindud Eesti Maaomavalitsuste Liidu nõukogu poolt vastuvõetud ja Siseministeeriumile esitatud põhilausetest ning põhimõtete väljatöötamisel on asutud võimu keskkorralduse ja üksikute ametnikkude kätte koondamise sihis (tsentralisatsioon), kuigi seletuskiri räägib detsentralisatsiooni alustest;
- 2) vallavalitsused peavad jääma kollegiaalseteks asutusteks, kus juures aga vallavanema võimupiire tuleb laiendada, mis vastab ajalooliselt aastakümnete jooksul väljakujunenud olukorrale ja põhiseaduse mõttele;
- 3) järelvalve vallaomavalitsuse üle tuleb jätta samane, nagu see ajutise järelvalve seadusega on maksma pandud, kuna järelvalve teostamise korda sellega tuleks lihtsustada, et järelvalve asutusel õigus on seadustega mittekooskõlas olevaid otsuseid ümberotsustamiseks tagasi saata; jääb vallavolikogu teist korda oma otsuse juurde, siis protesteeritakse selle vastu praegu maksva korra järele;
- 4) külanemad peavad valitud olema vallavalitsuse poolt ja nende ülesan-

- ded seaduses ettenähtud, kus juures nende ülesandeks jääks esikohal endiste kümnikkude ülesanded;
- 5) vallad alla 1000 elanikuga, kus geograafiline seisukoht seda lubab, tulevad liita teiste naabri valdadega; keskmise valla suurus peaks olema 2000—3000 elanikku; valdade liitumine 1000—2000 elanikuga, tuleb ettevõtta siis, kui nende esituskogud seda pooldavad;
 - 6) valla valimiskomiteede koosseis tuleb seniseks jätta; rahukohtuniku komitee esimeheks määramine on täiesti põhjendamatu ja läbiviimata;
 - 7) vallavolikogude laialisaatmine seaduses ettenähtud juhustel kuuluks Vabariigi Valitsusele Siseministri ettekandel ja maavalitsuse ettepanekul;
 - 8) vallasekretärit keskkooli hariduse nõudmine on enneaegne, sest sekretäri valimisel ei tule rõhku panna diploomi, vaid asjatundlikkuse, vilumuse ja isikliste võimete peale ja
 - 9) karistusi ei või määrata omavalitsuste valitavate ametnikele muidu kui kohtu kaudu.

Neil kaalutlustel ei saa Eesti Maaomavalitsuste Liidu Nõukogu pooldada Siseministeriumi poolt väljatöötatud ja Vabariigi Valitsusele esitatud vallaomavalitsuse ümberkorraldamise põhimõtteid.

Sunduslik tulevastu kinnitus.

Peale lõune vaheaega asub nõukogu sundusliku tulevastu kinnituse küsimuse juurde.

Olles ärakuulanud läinud koosoleku protokollile selle küsimuse kohta, seab sundusliku tulevastu kinnituse seaduse eelnõu autor J. Jans üles põhimõtted, mille kohta seisukoht tuleks võtta ja teatab, et 1926 a. andis E. Kindlustuse Kesksele rahaministrile märgukirja, milles sundusliku kinnituse maksmapanemist nõudis, kuna täna selle seltsi esitaja lubab selle vastu kõneleda.

Selle järele selgitab „Oma“ esitaja hra Ehres praeguse tulevastu kinnituse halbu külge ja näitab sundusliku tulevastu kinnituse vajadust. E. Kindl. Kesksele esitaja hra Bibikov kõneleb selle põhimõtte ja sundkinn. monopoliseerimise vastu. E. K. K. S. on ka ankeedi korraldanud, mille tulemused valla tulevastu kinn. seltsidest on sundkinnituse poolt 124, vastu 140. Lõpul kaldub kõneleja kinnitus A. S., „Oma“ mõnitamisele ja oma seltsi kiitmisele, mis põhjendatud protestid välja kutsub.

Eichenbaum tuletab meelde 81 milj. Piirisaare tulekahju, näitab sundkinnituse väikseid admin. kulusid, kus üks keskkohast asju korraldab, kuid kriipsutab alla ka E. K. K. S. poolt korraldatud ankeedi iseäraldust monopoliseerimise hirmutamisele.

J. Jans loeb ankeetlehest kohte ette, mis eelmist kinnitavad, aga ka võeraste isikute kaasa hääletamist vastast. tulek. seltsides selle küsimuse otsustamisel lubab. Kui neis tingimistes veel 124 vast. tulev. k. s. sundkinnituse poolt, siis on see väga hea otsus viimase heaks. Edasi kriipsutab J. Jans alla seda nähtust, et kahe aasta eest nõudis E. K. K. S. sundkinnitust, nüüd õhutab selle vastast meeoleolu, seega mitte põhimõtte pärast, vaid sellepärast, et nüüd omavalitsused asjast tõsiselt kinni on hakanud. Kui palju see vastuseisimine nüüd väärt on, on selge.

Kui küsimuse kohta veel sõna võtnud nõunikud Öunapuu, Pärlin, Markson, Einseln ja Rosenberg, nõukogu viimase ettepanekul ühel häälel võtab vastu järgmise resolutsiooni:

Ärakuulates ettekandeid hra Jansi poolt väljatöötatud sundusliku tulevastu kinnituse seaduse eelnõu kohta, tunnistab E. Maaomavalitsuste Liidu nõukogu sundusliku tulevastu kindlustamise tarvilikuks, esialgul nende hoonete kohta, mis teatavaks tähtajaks vabatahtlikult kinnitatud ei ole. Seaduse eelnõu üksikasjaliste seisukohtade väljatöötamiseks moodustada 5-liikmeline komisjon, kes omad seisukohad esitab järgmisele nõukogu koosolekule.

Teiseks, J. Jansi ettepanekul, nõukogu 15 häälega 3 vastu võtab vastu seisukoha: Sundkinnituse teostajateks olgu omavalitsused.

Komisjoni valitakse: Valdade esitajad Einseln ja Eichenbaum, maaval. esit. Öunapuu ja Pajos ning eelnõu autor Jans.

Maavalitsuste rahaline seisukord.

Kui ärakuulatud Liidu esimehe H. Lauri ülevaade maav. rahalise seisukorra kohta uute seaduste mõjul — kulud suurenevad tulud vähenevad, — nõukogu, peale selle, kui m. v. esitajad seisukorra raskust allakriipsutanud, otsustab saata delegat. sise- ja rahaja haridusministri ning riigivanema juurde abinõude näitamiseks, seisukorra parandamiseks. Delegatsiooni valiti järgmisel päeval: Öunapuu (Tartu), Kuris (Harju), Aljas (Lääne) ja Avikson.

Harju maavolikogu koosolek 26. ja 27. märtsil 1928. a.

Harjumaa keskkooli asukoha küsimus.

Peetakse tarvilikuks keskkooli Paldiskist üle tuua. Huvitatud ringkonnad tahavad keskkooli näha Keilas ja Raplas. Kuna maa-haridusnõukogu peab tarvilikuks, et Harjumaal oleks kaks keskkooli, võttis maavolikogu vastu otsuse: põhimõttelikult pida õigeks haridusnõukogu seisukohta, kusjuures koolide asukohad oleks Keilas ja Raplas. Praegune keskkool jätta esialgu Paldiski, kuni maavalitsus selle üleviimiseks teeb põhjendatud ettepaneku.

Maavalitsuse ametnikkude teenistusvanuse tasu

asjas otsustati: 1) maksta maavalitsuse ametnikkudele käesoleva aasta algusest palga kõrgendusena teenistusvanuse tasu iga 5-aastase maavalitsuse keskasutuses teenistuses oleku järele 5% algpalgast, sellejuures arvesse võttes kokku 20 teenistusaastat, senist teenistust juurde arvates, 2) maksta kõigile maavalitsuse keskasutuse juures teenistuses olijaile iga 10-aastase ilma vaheaegadeta keskasutuse juures korralikult teenistuses olemise järele ühe kuu palk eritasuna.

Ravila põllutöökooli

küsimuses maavolikogu otsustas loobuda Ravila mõisa põllutöökooli avamisest maavalitsuse korraldusel, samuti ka maade, hoonete ja inventari pidamisest maavalitsuse arvel, avaldades ühtlasi soovi Põllutöoministeeriumi ees, et viimane põllutöökooli avaks oma korraldusel.

Koolimajade ehituslaenude vastutusi

otsustati võtta maaomavalitsuse peale järgmiselt: 1) Kõnnu vallale Kõnnu algkoolimaja ehitamiseks Kr. 75.500 suuruses, 2) Kohila vallale Pahlka koolimaja ehitamiseks Kr. 21.000 suuruses, 3) Triigi vallale Harmi koolimaja ümberehitamiseks Kr. 18.700, 4) Harku vallale Ranna koolimaja koolimaja ehitamiseks Kr. 45.000, 5) Keila valla- ja alevivalitsusele ühise koolimaja ehitamiseks kummagile Kr. 35.000 ja 6) Kuivajõe vallale Uuemõisa koolimaja ümberehitamiseks Kr. 14.553 suuruses.

Harjumaa vallasekretäride palgad

normeeriti järgmiselt:

Valdades	701—1000 elan.	Kr.	70	kuus.
"	1001—1500	"	80	"
"	1501—2000	"	90	"
"	2001—3000	"	100	"
"	üle 3000 elanikuga	100 kr. +	1 kr.	

iga täissaja elaniku pealt, mis üle 3000 Saarte valdade sekretäride palkade ja valla-sekretäride abide arvu ning palkade normeerimine lükati edasi järgmiseks maavolikogu koosolekuks.

Teede, postijaamade ja öömajahoonete korrashoiu erifondi

tarvitamise kodukord, mis esitatud maavalitsuse poolt, selleks määratud krediidi Kr. 5000 tarvitamiseks, võetakse vastu esitatud kujul. Nimetatud fondist antakse laenu vallavalitsustele parandamata või halvasti parandatud teede kordaseadmiseks nende seaduslikkude tegijate arvel ja postijaamade ja öömajade pidajatele hoonete ehitamiseks ning korrashoiuks.

Maavalitsuse 1928/29. korraline eelarve mis tasakaalustatud Kr. 546 600 peale ja kus tuludes laenuna on ettenähtud Kr. 16.400, võeti vastu.

Tartumaa vallasekretäride koosolek.

Tartu Maavalitsuse administratiiv-osakona juhataja poolt olid vallasekretärid pühade nädalal kokku kutsutud uue vallaomavalitsuse arvepidamise kavaga tutvumiseks, milline Siseministeeriumi poolt 1. aprillist maksuma pandi.

Halva tee peale vaatamata oli 48 sekretäri kokku tulnud, kellele arvepidamise autor, Siseministeeriumi omavalitsuse asjade juhataja abi hr. A. Loorits, seletusi andis.

Peale selle käsitati mitmesuguseid vallaomavalitsuse elusse puutuvaid küsimusi.

Perekonnaseisu seadus on puudulik.

Pikemalt peatuti perekonnaseisu seaduse ja Siseministeeriumi poolt väljaantud juhtnõõride tõlgitsemise juures, kus palju arusaamatusi esile kerkinud. Otsustati Siseministeeriumile ette panna mõnesugused muudatused teha.

Tähtsamad ettepanekud oleks: perekonnaseisu ametnikkudele sunduslikuks teha märkida kodanikkude isikutunnistustele nende abiellumine, laste sünd ja perekonnaregistris lehekülje avamine; avaldada soovi, et perekonnaregistrid tulevikus seataks sisse selle vormi järele, nagu olid veneajal tarvitusel perekonna nimekirjad, kus kõik perekonnaliikmed ja järeltuljad olid koondatud oma esivanemate perekonna juurde, kuna praeguste määruste järele lapsed igauks erileheküljele, lahku kantakse, kust neid raske leida.

Vallaomavalitsuse seaduseelnõu põhimõtted, millised esitatud siseministri poolt Vabariigi

Valitsusele, leiti täiesti vastuvõtmatud olevat. Leiti, et vallavanema kätte vallaomavalitsuses täieline võimu koodamisega on isegi kaugemale mindud kui Vene isevalitsuse päevil, kus juba 1866. a. vabam vaade vallaomavalitsuste suhtes valitses, kui meie vabariigi bürokraatlistes ringides. Meie demokraatlike korra juures on kollegiaalne vallavalitsus täiesti läbi lõõnud ja tema kaotamise ning võimu koondamise vastu ühe isiku kätte oleks kõik omavalitsuse tege- lased.

Eriti ebaõnnestunud on politsei võimu koondamine vallavanema kätte, vallavolikogu otsuste seismapanemise, vallaametnik- kude ametisse palkamise ja vallandamise õigus ning külavanemate institudi loomine.

Kui suurt raskust ja tööd järelvalve koon- damine Siseministeeriumi kätte sünnitab, võib sellest järeldada, et juba Tartumaa valdadest ja alevitest tuleb aastas 8000 otsuse ja aruande ümber läbi vaadata. Peale selle tuleks ministeeriumil uusi ametnikke juurde palgata, milline kord ainult keskvalit- suse ametnikkude arvu suurendaks ja asja- ajamise rahva hulgast eemale viiks, elanik- kude raskusest ja kuludest rääkimata.

Viimased valimised on näidanud, et valla- valimiskomiteed sekretäride juhatusel oma ülesannetega väga hästi hakkama said, ainult mõnes üksikus vallas tuli seaduse tõlgitsemisel arusaamatusi ette, mis ka imeks ei tule panna, sest isegi toleaeagne siseminister seletas seadust mitmetpidi, nii et lõpuks Riigikohus pidi lõpuotsuse tegema. Selle- pärast leidis koosolek asjata olevat rahu- kohtunikke valimiskomiteede esimeesteks määrata. Paarikümne valla peale tuleb üks rahukohtunik, kellel võimatu on kõik vallad läbi käia, veel tülikam ja raskem on komi- teedel valimismaterjaliga rahukohtuniku juurde sõita.

Veel palju muid puudusi leiti seaduseel- nõu juures, mispärast otsustati maavalitsust paluda koosoleku seisukoht Valitsusele ja Riigikogu rühmadele teatavaks teha.

Asjata töö.

Pensionimaksude aruannete igakuuline esitamine maavalitsusele leitakse asjata töö ja kulutegemine olevat. 69 valla ja alevi kohta teeb see aastas 828 aruannet. Maa- valitsus peab nad registrteerima, iga kuu

kohta kokkuvõtted tegema ja Töö-hoole- kandeministeeriumile esitama. Töö lihtsus- tamise mõttes otsustati esineda ministeer- iumile ettepanekuga, et aruanded esitataks kaks korda aastas, — iga 10. jaanuariks ja 10. juuniks.

Vangide saatmine kaugematesse paikadesse tapikorras leitakse riigile suureks kulude tegemiseks olevat. Mõnel juhtumisel tõuse- vad saatekulud tuhandetesse, kuna vangid tuleks saata raudteel, vangivagunites, selle juures makstes sõidukulu 3. klassi tariifi järele.

Pensionide väljamaksmine.

Vabadussõja-, veneaegsete- ja mõisa- pensionäride ning nõdrameelsete pensionite maksmist otsustati paluda välja maksta kolme kuu viisi ette, nagu riigi-pensionäri- dele maksetakse, mis tööd ja kulu märksa vähendab.

Tööstusmakude kaotamise kavatsuse

leiab koosolek täiesti vastuvõtmatu ja val- dade majandusliste huvide vastase olevat. Seda puudujääki saaks vallad katta ainult isikumaksudega, mis aga oleks ülekohtune. Leitakse otstarbek. olevat, et tööstusmaksud valdade vahel elanikkude arvu järele ära jaotataks, et ka need vallad osa saaks, kus tööstused puuduvad.

Lõpuks arvustati maavolikogu tegevust vallasekretäride palganormide tagasilükka- mise pärast, millised administratiiv-osakonna poolt välja töötatud ja kinnitamiseks esita- tud. Leiti, et esitatud normid on väga mõõdukad, ei vasta kaugeltki Eesti Valla- sekretäride Seltsi juhatusel poolt ettepanud normidele ega hiljuti maksmapandud õpe- tajate palkadele, ehk küll võrreldes viimas- tega, vallasekretärid terve aasta ilma puhke- ajata peavad töötama. Rõhuva häälteena- musega otsustati esitatud normide juurde jääda ja paluda maavalitsuse administratiiv- osakonna juhatajat, et tema neid norme Maaomavalitsuste Liidu nõukogus, kus üle- riikline normeerimine arutusele tuleb, kait- seks. Sekretäride seltsi normide toetajad jäid vähemusse, sest arvati, et tuleb mõõdu- kate nõudmiste juurde jääda.

Välismaade omavalitsused.

Maaomavalitsus Lätis.

RUD. KURIS.

Harju Maavalitsuse esimees.

Teatavasti lõppesid mõni nädal tagasi omavalitsuse valimised Lätimaal, millest ainult üksikud katkelised teated meie ajakirjandusesse pääsenud ja needki peamiselt linnaomavalitsuse suhtes. Läti maaomavalitsuse ja eriti maavalitsuse kohta on meil seni väga katkendilised ja mitte täpsed andmed käsitada olnud. Nii oli üldiselt meil levinud arvamine, et Lätis on maavalitsused kaotatud. Olles omavalitsuste valimise eelpäevadel Riias ja kokkupuutudes maaomavalitsuste tegelastega, tundsin eriti huvi seal omavalitsuse alal maksva korra vastu. Olukorras tutvumist kergendas valimiseelne õhkkond, kus nii positiivsed, kui ka negatiivsed küljed reljefsemad. Omavalitsuse Departemangu direktori hra J. Zankeviz'i ja Riia maavalitsuse esimehe hra Ed. Zvaigzne lahel vastutulekul oli minul võimalus lähemalt tutvuneda ja end varustada maaomavalitsuse alal maksvate seaduste ja määrustega. Tervet seda küsimust käsitaksin kahes osas. Esiteks olukorraga tutvustamine ja teiseks paralleelid ja võrdlused meie maaomavalitsustega.

Maaomavalitsused olid Lätimaal esiteks loodud peaaegu samadel alustel, nagu seda meilgi 1917. aastal, kus kahekordse valimise läbi moodustati maakonnanõukogud, kes siis ellu kutsusid maavalitsused j n e. Paar aastat hiljem võeti põhimõtteline seisukoht vastu: maaomavalitsused kui niisugused ära kaotada, aga et nende peal lasuvaid ülesandeid raske oli üleviia, siis jääti senised maavalitsused tegutsema likvideerimise komisjonidena, et võimalus oleks nende peal lasuvaid kohustusi ja ka asjaajamist likvideerida, kus juures komisjoni esimees tegutses maaülemana Siseministri ülesannetel. Mõni aasta hiljem selgus siiski, et maavalitsuste likvideerimine ei ole teostatav, kuna vaheajal isegi keskvalitsus oli sunnitud maavalitsuse mõnesuguseid ülesandeid suurendama. Maavalitsuste likvideerimise korraldus pandi seisma ja asuti ühtlasi maaomavalitsusi puutuvate seaduste väljatöötamisele, mis-sugustel alustel ja korra (Presidendi poolt 5-mal novembril 1927 a. kinnitatud „Vikums par aprinka valdēs un revizijas komisijas valesanam.“) kohaselt nüüd ka valimisi juba toimetati.—

Üldiselt pean tähendama, et Lätimaal kõik omavalitsuste valimised peetakse ühel päeval. Maaomavalitsuste valimised sünnivad nii maaomavalitsustes kui ka valdade otsekohe, proportsionaalse ja salajase valimise viisi järele. — Siseministri poolt 19. detsembril 1927 a. kinnitatud valimise instruksioonest paistab silma, et kandidaatide nimekirjad ja kõik vormulaarid on õige nõudlikud ja detailsed. — Üue korra juures valiti Lätimaal kolme aasta peale eelpool tähendatud viisi järele otsekohe kaks ehk neli (rahva arvu kohaselt) maavalitsuse liiget. Maavalitsuse esimehe määrab siseminister väljast poolt, kus juures rahva poolt valitud maavalitsuse liigetele esimehe isiku valikul kaasaraakimise õigust maksev kord ette ei näe. —

Pea ülesandeks on maavalitsustel valdade järevalve, põllutöökoolide ja osalise agronoomilise personaali ülespidamine, haigemajade, lastekodude ja vastemajade korraldamine, õpetajatele palkade maksimine jne. — mitmesuguseid majanduslisi ülesandeid nii palju, kui palju vallad ei ole jõudnud ega saanud teostada ehk ei taha nende teostamiseks saada hakkama. Kõik maavalitsuste otsused 14 päeva jooksul esitatakse Siseministeeriumile, millest osa kuulub sisuliselt (mitte ainult vormiliselt) kinnitusele. Kui mõni otsus ei ole maksvate seadustega Siseministeeriumi arvates kooskõlas, siis võib teda tühistada omavalitsuse asjade departemangu direktor siseministri volitusel, mille vastu võib maavalitsus või asjast huvitatud isikud edasi kaebata Senatisse, kes ainult seaduslikkust kontrollib. Neis küsimustes, kus on Siseministeeriumil õigus ka otsustarbekohasust kontrollida, nagu eelarve jne., ei ole üldse edasikaebuse võimalust. Siseministeerium võib ka eelarvet muuta, ehk maavalitsuse otsused anda tagasi uuesti ümberotsustamiseks. Maavalitsus määrab omale ise palgad, mis eelarve korras ka maksma pannakse. Maavalitsuse esimehele palga määrab ja maksab riigieelarvest Siseministeerium. Maavalitsuse esimehel valla ameti (valitsuste) suhtes umbkaudu samad õigused, mis on Siseministril või tema Sisem. Departemangul maavalitsuse suhtes.

Küsimused ja vastused.

Küsimus Nr. 23. Valla revisjoni komisjoni õigustest kooli hoolekogu asjaaj. revideerimisel.

Valla revisjoni komisjon tegi kirjaga X algkooli hoolekogule teatavaks tema revideerimise päeva. Määratud päeval koolimajasse ilmudes teatas koolijuhataja, et tema kooli hoolekogu esimehele ei ole revideerimise päeva saanud teatavaks teha ja sellepärast kooli hoolekogu esimeest kohal ei ole ning keeldus raamatuid ja varandust revideerimiseks välja andmast, seal juures tähendades, et revideerimise päev tuleb 2 nädalat varem teatavaks teha ja ainult siis laseb revideerimist ette võtta, kui kooli hoolekogu kohal on.

Palun teatada, kuidas sarnasel korral tuleb toimida ja missuguste seaduste alustel ning kas valla revisjoni komisjonil üleüldse õigus on algkooli hoolekogu asjaajamist, arvepidamist, kassat ja kooli juures olevat varandust revideerida?"

Valla revisjoni komisjoni liige.

Vastus:

Vallavolikogude valimise ja vallavolikogude ning vallavalitsuste korraldamise seaduse (Riigi Teataja nr. 97 — 1926 a., sead. nr. 104 § 87 järgi kuulub valla koolikorraldus vallaomavalitsuse, järjekulult valla volikogu ja tema poolt valitud organide võimkonda. Sama seaduse § 75 põhjal kontrolleri vallaomavalitsuse, s. t. kõikide valla asutuste ja ettevõtete asjaajamist vallavolikogu poolt valitud revisjoni komisjon. Vallaomavalitsuse asutuste hulka kuuluvad ka tema poolt ülevalpeetavad koolid. Sellest tuleb järeldada, et vallavolikogu poolt valitud revisjoni komisjonil on õigus revideerida ka valla koolisid. Revideerimine peaks sündima üldises korras.

Iga revisjoni komisjon võib etteteatamata revideerimist toimetada. Hoolekogu juuresoleku nõudmine ei ole millegiga põhjendatud. Kohal peab muidugi olema see hoolekogu liige, kelle käes revideeritava asutuse raamatud ja dokumendid ning kassa. Revisjoni komisjonil on õigus selle isiku kohale ilmumist ja asjaajamise ettenäitamist nõuda.

Küsimus Nr. 24. Magasi võla sissenõudmise korras.

Teatavaste kuulub magasiadist väljalaenatud vili ja magasi kapitalilt seemnevilja ostmiseks väljalaenatud raha sissenõudmisele vastuvaidlemata korras. Kas on see praegu veel maksev ehk tuleb magasilaene tagasi nõuda kohtu teel?

Vallavanem H.

Vastus:

Maksev. Tulevad tagasi nõuda riigi vastuvaidlemata nõudmistele sissenõudmise korras.

Küsimus Nr. 25. Aruande aasta ülejääkide väljaarvamisest.

Kuidas arvata aruande aasta ülejääki, kas: 1) tegelikud sissetulekud miinus tegelikud väljaminekud või 2) tegelikud sissetulekud + sissetulla jäänud aasta lõpuks (debitoride käes) mahaarvates: tegelikud väljaminekud + välja maksa jäänud (kreditoridele kuuluvad) summad.

Emsa.

Vastus:

Küsimuses täh. arvamine teist viisi pooldab nende ridade kirjutaja. Et autorisil on, kes teisel seisukohal asuvad, et tuludeks ainult saadud summad loevad, on õige. Sel teel arvestades kaob eelarve tähtsus. Saades järgmisel aastal eelmise aasta de-

bitoridelt summe, kirjutavad viimati nimetatud autorid need eelarvel tulude arvele, saades seega kasutamiseks suured vabad summad, millist nähtust normaalseks pidada ei saa. Ei võta nad arvesse saada olevaid summe, ei peaks, kui järjekindel olla, ka maksta olevaid arvesse võtma.

Sellega oleks annuleeritud nii hästi eelarve kui varandusline seis. Neil põhistel ei saa pooldada Teie kaaskijas nimetatud isiku nõudmisi. Küll tuleb aga saadaolevate summadena ülesvõtta ainult kindlad saadaolevad summad. Seda tehes on lõputulemus Teie poolt nimetatud viisi juures alati täpsusele kümned korrad lähemal, kui siis, kui saadaolevaid summe arvesse ei võeta. Lähemalt selle küsimuse kohta „Vallaomaval. ameerikaviisiline raamatupidamine“ — H. Avikson, lehek. 6, 20 ja 21.

Küsimus Nr. 26. Mitmekordsest hääletamisest.

Kui vallavolikogu koosolekul üks ehk mitu kandidaati ehk ettepanekut üksikord hääletuse tagajärgedega vähemusse jäänud, kas võib neid samal koosolekul veel uuesti 2 ehk rohkem korda hääletada?

P. vallavalitsus.

Vastus:

Ei või. Ühede ja samade kandidaatide uuesti hääletamist võib, kui sellel koosolekul valimine tagajärge ei annud, ainult teisel koosolekul ette võtta.

Küsimus Nr. 27. Maavolikogude otsuste jõust vallaamet. palkade ja töökorralduse kohta.

Kas on võimalik vallavolikogusid kohustada maavolikogu poolt aj vallaametnikkude palga- ja tööolude korraldamise seaduse alusel kindlaks määratud palga alamäärasid vallaametnikkudele maksa ja vastav arv kantseleitööjõude palkama kui vallavolikogu seua vabatahtlikult teha ei taha.

Vallasekretäriabi K.

Vastus:

Maavolikogude otsused selles asjas põhjenevad seadusele ja neil otsustel on seadusl. jõud. Kui vallavolikogu neid alamäärade ei teosta, võib kohtu teel nende teostamist nõuda.

Küsimus Nr. 28. Jõumasina maksu määramise kohta.

1) Kas R. T. Nr. 133|134 24. § 2 põhjal jõumasina maksu määramisel „hobuse jõu“ all tuleb mõista nominaal või efektiiv (tegev) hobuse jõudu ja missuguse hob. jõu pealt on õigus maksu määrata?

2) Kui aurumasina omanik oma metsamaterjalist laudu, liipreid jne. ja valmis materjali eraisikutele ja asulustele müüb, kas see on oma või võõraste majapidamise tarveteks töötamine?

L. vallavalitsus.

Vastus:

„R. T.“ Nr. 133|134 — 1924. a. avaldatud määrus on muudetud. Vormiliselt ta maksev ei ole kuid Rahanisterium arvestab sellega sisuliselt. Hobuse jõu all tuleb mõista nominaal hobuse jõudu, sest jõumasinate müügil arvestatakse ainult sellega. Teise poole küsimuse kohta peab järeldama, et see on võõraste majapidamise tarveteks töötamine ja sarnane tööstus käib juba eri maksu alla.